

Всѣки брой 8 страници!

ЛИТЕРАТУРЕНЪ ГЛАСЪ

СЕДМИЧНИКЪ ЗА ЛИТЕРАТУРА, ИЗКУСТВО, НАУКА И ОБЩЕСТВЕНИ ВЪПРОСИ

БРОЯ

4

ЛЕВА

Редакторътъ приема въ вторникъ и сѣбота.

Всичко да се изпраща на адресъ :

Книгоиздателство „АЗБУКА“,

ул. Бачо Киро № 2. — София.

Тел. на Издат. 58-97. Тел. на редактора 42-67

LITERATUREN GLAS

Hebdomadaire littéraire, artistique et scientifique

ИЗЛИЗА ВСѢКА СРѢДА

РЕДАКТОРЪ Д. Б. МИТОВЪ

София, 4. II. 1934. Година шеста

Годишенъ абонаментъ 140 лв., полугодишенъ

75 лв., за странство 200 лв. Обявления : 3 лв.

на кв. см. предплатени. Обявления въ хрониката

10 лв. на редъ. На настоятели специални отстъпки

Ржкописи назадъ не се връщатъ.

220

АЛЕКСАНДЪРЪ БАЛАБАНОВЪ

реч, произнесена отъ С. Радевъ на юбилейното утро въ Народния театъръ

Ваше Величество, Ваше Царско Височество, уважаеми господа и господа! Възражениѣтѣ млади хора, на които понасъ се дължи това тържество, заложиха и мѣждѣ да кажа нѣколко думи, като единъ отъ най-старитѣ приятели на Балабановъ и единъ отъ най-големитѣ негови почитатели. Това е единственото обяснение за честта, която ми се направи. Азъ я приехъ съ известно колебание, защото не съмъ навикавалъ да говоря предъ публика, или поне има повече отъ 20 години, откакто не съмъ говорилъ. Като толкова други хора, и азъ, когато бѣхъ въ полити-

кой другъ народъ недостигнато чудо на хубостъ и съвършенство. Въ полето на оная литература има мѣсто за издиранията на филолога; за размисленията на историка, на философа; но само единъ човѣкъ, родственикъ съ насъ, единъ поетъ може да проникне въ нейната скръщаност, да разкрие въжрещитѣ закони на нейната хармония и изморитѣ на нейната вѣчна свежестъ. Ето това може да направи единъ поетъ въ науката и това върши Балабановъ въ университетата. Трѣбва да облажавме неговитѣ студенти. Трѣбва да ги облажавме, защото нѣматъ отъ единъ животворенъ източникъ.

Поетъ въ науката, Балабановъ е и поетъ въ поезията. Искамъ да кажа, че, когато той пише стихове, това е поезия, а не стихотелство. Балабановъ пише стихове отъ като и почналъ въобще да пише, Каза ми се, че той още като ученикъ преведе една песенъ отъ Илиадата въ стихове, и че тоя преводъ обнародванъ въ Българския Прегледъ, обврна върху него вниманието на българския книжовенъ светъ. Следъ това, на връщане отъ ученето си въ Германия, той преведе пакъ въ стихове Фаустъ. Когато той преводъ, се появи хора, които не знаеха немски и които гледаха Гете като презъ плетъ, казаха, че той лонъ; но познанацитъ на Гете го пореснаха съ възхищение. Тоя преводъ е едно великолепно дѣло. Той е едно пресъздаване. Тукъ мисльата на Балабановъ лети заедно съ мисльата на Гете и стихътъ е на схватката висота.

Покрай превода на Фаустъ, другото голямо дѣло на Балабановъ съ преводитѣ му отъ елинската литература и особено превода на трагичитѣ. Ние писаме другалъ, че тия преводи сѣ не само едно голямо литературно постижение, но и една стѣпка въ българската култура. Когато Лекоунтъ де Лилъ преведе елинскитѣ трагичии на френски, Виламовицъ, Мюлендорфъ на нѣмски, Гилбертъ Мейеръ на английски, то бѣ, въ тѣхното отечество, едно стѣпие. Балабановитѣ преводи въ нишо не имъ отстъпватъ; би могло да се каже дори, тѣ въ нѣкои мѣста ги надминаватъ — не мога да кажа да ли по върността — но, безъ друго, по изразителностъ и енергия.

Балабановъ не е само чудесенъ поетъ-преводчъ. Той заема едно голямо мѣсто въ българската литература и съ своята собствена поезия. Предъ широката публика най-вече известенъ е той чрезъ публична, която току що изпѣха презъ васъ, присѣтати за Охридъ Синь. Отъ като сме се запознали още ние сме навикавали си си приказване открито съ Балабанова. И азъ не веднажъ съмъ му казвалъ, че туй му стихотворение не е изъ между неговитѣ изкухубави. Да си кажа право: не го обичамъ! Но Балабановъ има толко други (хубави стихотворения, сплени по възхищението, съ дълбоко лирическое чувство и съ една тѣя здрава художествена форма, че времето никога не е ше може да и даде бръчки или подугости. Въ тѣхъ е и цѣлътъ на Балабановъ. Въобщо той е цѣлътъ въ всичкитѣ свои писания, и това е най-големата похвала, която можемъ да направимъ за Балабана (смѣхъ) — трѣбва да кажа на професоръ д-ръ Балабановъ, но не мога, поради единъ дълъгъ навикъ (смѣхъ).

Напо:ледъкъ Балабановъ обнародва шкълътъ отъ стихотворения подъ единъ надсловъ, които добре имъ приляга; „Бурени“. „Бурени“ произведоха силно впечатление. Нѣкои ги отхвърлятъ, защото били ултра модерни. Други тѣмъко за това ги въздигатъ. Азъ за себе си ше кажа, че нито въ поезията, нито въ никое друго изкуство ценя нѣщо само за туй, че било модерно. За модерното нѣмамъ никакво съчувствие, както не съмъ ималъ едно време съчувствието на толкова мои врѣстници за „социалното“.

Азъ мисля, че хубостата на една поезия не зависи отъ това дали тя е по молата или противъ молата. Много добре разбирамъ, че въ епохата на аеропланитѣ единъ поетъ може да има другъ ритъмъ на възбужденето, нежели ритъмъ на волскитѣ кола или на галигата. Но много добре разбирамъ сѣщо и единъ поетъ, който е въ противоречие съ своето време, които мрази радиото, не иска да има телефона, не иска да се вози на автомобилъ, гледа съ ужасъ на „големия гралъ“ и би желалъ да седне край нѣкой потокъ, подъ една изфална круша, и да мечта. И ако е той истински поетъ ше бѣде не по малко поетъ нежели тоя, който пише модерни стихове.

„Бурени“ сѣ, казахъ, модерни. Четени ги, питашъ се и азъ, както и нѣкои други, дали Балабановъ не е мислялъ да каже: искате нѣщо модерно — елате да

ви науча азъ шо е модерно. Ако тази е била мисльата му, той е успѣлъ. „Бурени“ сѣ единъ образецъ на истинска модерна поезия. Но за мене е важно само туй, че тѣ сѣ поезия. Всичко има тукъ: има нежностъ, тѣга, шѣтъ, простори, има и горчивъ смѣхъ, пламъци и скръщане на забки. Би казалъ човѣкъ че това е разговоръ на единъ поетъ съ самъ себе си предъ нилени отъ неговото минало, какъво отъ неговата мисльа, какъво отъ неговитѣ творения, единъ разговоръ пѣтъръ, жаркъ и бързъ. „Бурени“ ме каратъ поинкога да мисля за тѣя симфония, за която се казва че въ нея виолончелото се подиграва съ цигулката. Но тукъ виолончелото и цигулката сѣ чудесни инструментъ. И виолончелото и цигулката имать струни, отъ които излизатъ възхищени звукове.

Въ малкото време, което ми остава, трѣбва да говоря за Балабановъ и като литературенъ критикъ. Неговата роля като литературенъ критикъ е бѣлскава. Тя му е създала много врагове, но тя сѣще-временно възбужда страсти възхищени. Сега, въ литературата, както и въ другитѣ области, върлуватъ малкитѣ хора и голѣмитѣ думи. Балабановъ сѣ еднакава храбростъ се опячва и противъ единитѣ и противъ другитѣ. Противъ голѣмитѣ думи, които сѣ много често неправилни думи, думи поставени не на мѣсто, думи често пакъ съ значение противно на мисльата на оная, които ги употребява, срещу тия грозни купешки думи, Балабановъ зашишава българската речъ. Срещу малкитѣ хора той зашишава българската литература. Въ тази литература той брани личното възхищение, свободната мисльа, правата на възбужденето и хуморътъ, и още туй, че въ творенията на художникитѣ може да има само единъ законъ — художественото чувство. Всичко друго, което произлиза отъ догматичностъ, отъ пеланитизмъ, отъ подражане, отъ само-въображение, отъ желание за важничестъ — всичко туй е една спънка за развитието на българската литература и срещу тая спънка Балабановъ се нахвърля съ жестоко присмѣхъ и енергия. Това е неговия дълъгъ юнашки полвигъ на критикъ.

Балабановъ се е опячилъ противъ малкитѣ хора не само въ литературата. Сега, не зная, дали мнозина отъ васъ сѣ имали вече въ ржѣстѣ си този чудесенъ сборникъ, който излъзе отъ неговитѣ творения — въ който има нѣкои работи така свързани, че просто нѣкои отъ насъ, когато ги четемъ, чувствуваме се обезсърдени да пишемъ: работи, отъ които една частъ заслужаватъ да възлѣзатъ въ антологията на българската литература. Въ този сборникъ има „хосове, които сѣ посветени на известна категория хора. Ше ви кажа, че Балабановъ лично не мрази никого. Той действително може да издале своитѣ писания,

както Емилъ Зола — „Mes Haines“, „Моятѣ умрази“, но тѣ сѣ умрази срещу известна категория хора, срещу постръпаноститѣ, които криятъ своята постръпаностъ подъ една важна фигура, срещу поучениитѣ, които сѣ бомбастични думи искатъ да мнатъ за учени, противъ хитрѣщитѣ, които сѣ мейстори въ изпитѣтѣ изкуства на живота и отъ своя животъ не даватъ никакъва полза. На нѣкои отъ тѣя категории Балабановъ е далъ чудесни портрети. Азъ скръбя че тукъ не ни прочетоха нѣкои отъ тѣхъ, портрета на „Добротото момче“ например.

Таква портрети сѣ правили познати голѣми писатели — Теофрастъ у старитѣ грци, Лабрюеръ у французитѣ, Такеръ — въ Англия, въ „Книгата на Сноба“ — Балабановъ, може да се каже, не имъ отстъпва. И ако той продължава съ тия портрети и обхваще много видове хора, то ше бѣде една велика книга. У Балабановъ има сѣщевременно и афоризми, както у Ларошфуко. Скрѣбя, тоже, че нѣкои отъ тѣя афоризми не се прочетоха. Само единъ ще напомни: „У нѣкои българи културата личи, както бѣлното и черното по лието на една слугина“ (смѣхъ). То е, виждате, много дълбока мисльа, не само това — рисува една епоха, единъ моментъ отъ развитието на българката култура, рисува единъ страшенъ изгледъ отъ българския духовенъ животъ.

Както съ тѣзи портрети, така сѣщо и съ афоризмитѣ Балабановъ постава българската литература на схватката плоскостъ съ европейскитѣ литератури. И азъ мисля, че единъ денъ, когато млади хора ше се занимаватъ съ Балабанова, ше пишатъ дисертации върху него, тѣ на писанията му като моралистъ много ше се спиратъ. Тукъ Балабановъ прави едно нововъведение. Ние по-рано сатиригѣ на Михайловски писатели, но тѣ сѣ съ голяма реторика, сѣ абстрактни идеи. А тукъ има много тѣмко наблюдение, жестоко, безпощадно и което сѣщевременно преминава презъ една фантазия, която му дава чудна литература прелесть.

Сега, остава да кажа само една дума: Балабановъ е поетъ, ученъ, критикъ, моралистъ, т. е., не който проповѣдва моралъ, но който пише върху нравитѣ. Той е обаче и философъ, ше философъ на отвлѣчената мисльа, но философъ житейски. Неговата философия нѣма нищо книжно, а блага на буини струи отъ неговитѣ собствени извори. Той, който е най-прочутия по своята развѣнностъ българинъ — човѣкъ, който събува галоситѣ си, за да се качи на травая (смѣхъ), има едно око будно, отъ което нищо не избява. Той, човѣкътъ на фантазията, има единъ усетъ за действителността, за който всички може да му завиждатъ. Тоя поетъ е и събто-велетъ.

Азъ бѣхъ желалъ още много работи

Симеонъ Радевъ

ката, съмъ държалъ речи. Но тогава за какво се касаеше? Да напаламе противникитѣ си и да даваме обещания на българския народъ. (Смѣхъ) Сега е малко по-друго, сега ше трѣбва да говоря за единъ човѣкъ много сложенъ, като Александъръ Балабановъ. У Балабановъ има много крайни контрасти, но има сѣщо и едно дълбоко вътрешно единство. Затова неговата личностъ е мѣждо податлива, за опредѣление, неуловима. (Оживление). Единъ чудесенъ все таки е усетъ за схване много прекаро единъ отъ неговитѣ изгледы. Той е английскитѣ пълномощенъ министъръ, който току-що ни остави, Ватерлоу. Както знаете, между английскитѣ политически хора има често книжовници, или поне хора съ вкусъ къмъ изящната книжнина. Тѣя, напр. Гладстонъ, между толкова бурни епизоди въ своя политически животъ, има време да преведе Илиадата. Та и Ватерлоу бѣше единъ човѣкъ много книжовенъ, много влюбенъ въ гръцката литература. Той дълги вечери е прекарвалъ съ професоръ Балабанова въ четене на гръцкитѣ класични и имаше едно безкрайно уважение къмъ него. Преди да напусне София, въ една прощална речъ въ Юнионъ клубъ, той, като говори за отличнитѣ спомени, които знаеа отъ много наши държавни мѣже, каза за Балабанова своята почитъ и го нарече гениаленъ поетически ученъ. Разбира се, той не е искалъ да каже, че Балабановъ е ученъ въ поетически образъ, макаръ че и по туй би могло да се говори. Има единъ бостъ на Балабанова отъ Андрей Николовъ, единъ бостъ, който като че ли е билъ издаденъ отъ нѣкои разкопки отъ Атина. Азъ много добре виждамъ тая прощителна, духовита и поразителна глава вѣчна съ вѣнчель отъ рози, на нѣкой елински банкетъ за философи и поети, подъ звуковетѣ на мелодични флейти. Но това, което Ватерлоу е искалъ да каже, то е, че Балабановъ е поетъ въ науката. Поетъ въ науката — ето две думи, които у насъ не сме навикавали да виждаме наедно. Има, които предполагатъ даже, че тѣ се изключватъ взаимно, и че въобщо е противно на разума да се говори за поети въ науката. Науката? Коя наука? Нѣма съмнение, че, ако нѣкой иска да пише съчинение на нѣкой отъ тѣя теми: „Аналоидиактическата метода въ историята на българската педагогия преди освобождението“ (смѣхъ) или „Действителното причастие въ жинието на Св. Никола Софиянски“ (още по-силенъ смѣхъ) или „Производството на кашкавала въ Сръдна Гора отъ кримската война допанаргюрското въстание“, той, очевидно, нѣма нужда да бѣде поетъ. Но науката на Балабановъ е друга. Науката на Балабановъ е елинската литература, т. е. едина литература, която е обгръздала най-високитѣ проблеми на човѣшки духъ и човѣшката съдба, и която остава, презъ вѣковетѣ, едно отъ отъ ни-

Ал. Балабановъ (Бронзовъ бостъ отъ Андрей Николовъ)

да кажа за Балабановъ, но спира ме страха да не си помислите: „Туй е вече прекалено“. Преди тридесетъ и петъ години се запознахме съ Балабановъ. И двамата току що бѣхме свършили гимназия. И двамата съ единъ и същъ тренъ заминахме за Европа да се учимъ. Отъ тогава едно горещо, едно сърдечно приятелство ни свързва. Поради туй побояхъ се да не падна съ моитѣ похвали подъ подозрение.

Мислѣхъ да кажа, че Балабановъ е най-даровития, най-подготвения по своята обширна култура литературенъ критикъ, който имаме, единствения отъ голѣмъ мащабъ, и не посмѣхъ да го кажа (смѣхъ). Искахъ да кажа, че много поезии днесъ на мода ще бждатъ забравени, защото сж витийство, съчинителство и гърмогласия, когато нѣкои изящни стихотворения на Балабановъ ще бждатъ въ христоматиитѣ. Вие чухте преди малко Саломе. Азъ бихъ желалъ да питамъ тия, които не признаватъ Балабановъ като поетъ, да ми посочатъ въ европейската литература единъ стихъ съ по-голѣма сила отъ тоя изъ Саломе.

И всичко своя края зачака.

Какъвъ трепетъ дава той!

И всичко своя край зачака.

Като чели тржбятъ тржбитѣ за второто пришествие и небосклоннитѣ отвредъ потъмняватъ.

Искахъ да кажа още, че изъ между толкова хора, които познавамъ тукъ, и въ Европа, и въ Америка, малцина, много малцина сж тия, които сж ме поразили съ такава обширность, съ такава всестранность, съ такава оригиналность на своитѣ понятия за литературата и съ такъвъ смѣлъ размахъ на мисълта. Но и това нѣма кажа. (Смѣхъ, ржкоплескания). Ще кажа само туй, за което всички сме съгласни. А то е — че днесъ празнуваме юбилея на единъ голѣмъ представител на българската мисълъ, на българското вдъхновение, на българската речъ и на българската мъдрость. („Браво“! Ржкоплескания).

Симеонъ Радевъ